

ВЛИЯНИЕ НА ТРАНСПОРТНАТА ЛОГИСТИКА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ ТРАНСПОРТНИ РЕШЕНИЯ

Росица Бакалова, Димитър Тодоров
r.bakalova@nvna.eu, todorov.exante@gmail.com

*Висше военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, гр. Варна
Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“, гр. София
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*

Ключови думи: транспорт, логистика, транспортни разходи, показатели, решения

Резюме: Транспортът има своята важна роля и е един от основните елементи на логистиката. Той е важен компонент при дистрибуцията на материални продукти от гледна точка на спазването на срока за доставка при наличие на изискването „точно навреме“ и при съхранението на превозваните товари, намиращи се под разпореджението на превозвача и възможностите връзките да бъдат реализирани „от врата до врата“. Поради това превозният процес заема съществено място при реализацията на търговските взаимоотношения.

В статията се обръща внимание на влиянието на транспортната логистика върху избора на начин за транспорт, което е важна задача за мениджърите в логистиката. Акцент се поставя на факта, че неправилното определяне на начина за транспортиране може да рефлектира негативно от една страна, върху логистичните разходи, като ги завиши, а от друга, върху нивото на обслужване на клиентите, като го занижи.

За България развитието на транспортния сектор има много важно значение, както в икономически, така и в стратегически аспект.

ВЪВЕДЕНИЕ

Транспортът е звено в логистичната система и има пряко влияние върху ефективното движение на стоково-материалните ценности от източниците на снабдяване до потребителя. Той е неотменима част на единния транспортно-производствен процес. Това е свързано с основното предназначение, а именно физическо преместване на товарите с транспортно средство между участниците във веригата на доставките и съхранение на тези товари. При осъществяване на тези процеси се цели доставка на стоково-материалните ценности и местоназначението им, колкото може по-бързо, по-

евтино, с най-малки вреди за околната среда, при минимум повреди на товара и не на последно място по значение е изпълнение изискванията на клиентите.

Превозването на стоки/товари е особено важна дейност, тъй като преодолява разстоянието между производителите и потребителите и прави реално задоволяването на потребностите. Изборът на начин за транспорт е важна задача за мениджърите в логистиката, предвид факта че неправилното определяне на начина за транспортиране може да рефлектира негативно от една страна, върху логистичните разходи, като ги завиши, а от друга, върху нивото на обслужване на клиентите, като го занижи. Изискванията при превоза на товари са свързани с обединяване на доставките в по-големи партии и ефективно използване на капацитета на превозните средства, с избора на маршрути за превоз на товарите, ограничаване и напълно отстраняване на повредите по време на превоза на товарите, както и изисквания, свързани със съкращаване на времето за товаро-разтоварни дейности.

Транспортирането е процес на изменение на местонахождението на стоково-материалните ценности с помощта на транспортни средства. Транспортирането като дейност е част от логистичния процес и негова ключова функция. Транспортирането се извършва по определена технология във веригата на доставките и включва логистични дейности като:

- експедиране
- обработка на товара
- опаковка, преместване(физическо)
- предаване на правото на собственост на товара
- застраховане
- митнически процедури.

Транспортът като елемент от стратегията на логистиката е основен компонент при дистрибуцията на материални продукти от гледна точка на спазването на срока за доставка при наличие на изискването „точно навреме“ и при съхранението на превозваните товари, намиращи се под разпореждането на превозвача и възможностите връзките да бъдат реализирани „от врата до врата“. Поради това превозният процес заема съществено място при реализацията на търговските взаимоотношения.

Най-съществените моменти от организацията на транспортния процес са изборът на вид транспорт и превозвач, включването на превозните цени и допълнителни такси към цената, по която се продава или купува стоката, и не на последно място утвърждаването на „имиджа“ и надеждността на всички участници в доставката на продукти с материален характер.

Следователно *мястото на транспорта* в осъществяването на доставката се определя по следния начин:

1.Превозът на материалния продукт, който е превърнат в обект на покупко-продажба, представлява част от договорните условия. В случаите, когато е налице международна доставка и разплащания по нея се осъществяват чрез акредитив, транспортният процес е част и от акредитивните условия на сделката.

2.Някои транспортни проблеми от рода на аварии, катастрофи и др., които забавят доставката, оказват съществено влияние върху състоянието и годността на продукта в мястото на доставката.

3.Размерът на транспортните *разходи* като превозни цени и допълнителни такси представлява съществен компонент при определянето на ефективността на цялостната организация на доставката.

4.Условията за осъществяване на превозната услуга – застраховането на продукти, които са предмет на транспортиране, представянето на превозен договор и други са важен компонент на търговската сделка. Конкуренетоспособността на избрания вид транспорт и превозвач, както и организацията на превоза представляват много важни елементи на изградената логистична верига.

Отделянето на транспорта като самостоятелна логистична подсистема е резултат от действията на следните фактори:

- чрез транспорта се реализира основната идея на логистиката – за движение на материалния поток по веригата снабдяване-производство-разпределение-потребление.
- сложност на процеса във връзка с избора на различни варианти на каналите за движение на материалния поток в рамките на логистичната система.
- висок относителен дял на транспортните разходи в общите логистични разходи при придвижването на стоката от източника на суровини до крайния клиент.
- висок относителен дял на транспорта във външнотърговските операции (особено между страни, намиращи се на значително разстояние).
- наличието на голямо количество транспортни предприятия, които играят значителна роля при доставката на товарите, както при вътрешните, така и при международните превози (спедитори, застрахователи, фирми, извършващи международен транспорт и др.).

Съгласно Канадската агенция за международно развитие (Canadian International Development Agency/CIDA), *транспортната логистика се определя като*: “Всички дейности, които позволяват количество стоки да бъдат преместени за възможно най-кратък срок от време, откъдето те са произведени до където те ще се употребяват, при възможно най-ниски разходи”.

Основен принцип в транспортната логистика е оптимизацията на разходи. Преместването на товарите като процес трябва да бъде икономически оправдан, като в разходите за транспорт освен преките транспортни разходи допълнително се включват разходи за екологични ресурси и някои видове допълнителни такси, сигурност на транспорта и икономическата оценка на разхода за време.

Обект на транспортната логистика представлява физическото движение на стоките по пътя от производителя до потребителя посредством логистични дейности на разпределение.

Основна цел на транспортирането е доставката на стоката (товара) до местопредназначението ѝ максимално бързо, с минимални разходи (в зависимост от договорения с клиента транспорт), и не на последно място с минимална вреда за околната среда. Оптимизирането на транспортните разходи зависи и от структурата на транспортирането (използване на междинни складове, комплексен транспорт, състояние на инфраструктурата).

Целите на транспортната логистика са свързани и със задоволяването на потребностите на клиентите и ефективното транспортиране на стоки, при възможно най-ниски разходи, като под задоволяването на потребностите на клиентите се подразбира

осигуряване на условията на доставка по отношение на срок, място, надеждност, точност, състояние, количество и качество, които удовлетворяват изискванията на потребителя.

Непосредствено свързани с цели са и *задачите на транспортната логистика*:

- избор на вида и типа на транспортните средства;
- съчетаване елементите на различни транспортни системи;
- интегрирано планиране и организиране на транспортно-складовите и производствени процеси;
- рационализация на маршрутите на придвижване на материалните потоци и др.

В обсега на транспортната логистика са комплексното планиране и организация на всички операции по товарене на стоков-материалните ценности, тяхното преместване, разтоварване, временно съхранение чрез използване на различни видове транспортни средства и техника.

Успешната реализация на целите на транспортната логистика е свързано и с професионални знания, умения, прилагане на научни методи на управление и вземане на решения, както в условията на определеност, така и при наличието на случайни фактори и нестандартни ситуации.

В изпълнение на поставените задачи в процеса на управление на транспортната логистика се използват и определят редица показатели, с помощта на които мениджърите се стремят да изберат подходящите транспортни средства, да определят рационални маршрути за извършване на доставките на съответните продукти и цялостно да координират транспортната дейност, като планират изграждането и развитието на транспортните системи. Основни показатели, измерващи транспортната дейност са:

- обем на превозените товари – този показател определя количеството товари, които са транспортирани за даден период от време. Използват се натурални мерни единици за представяне на данните. Той характеризира в по-голяма степен мащаба на извършените транспортни услуги, а не толкова общия размер на действително извършените дейности.
- средно превозно разстояние – показателят показва средното разстояние, на което се премества един тон от превозваните товари. Той притежава най-вече общо-икономическо значение, тъй като дава представа за:
  - разстоянията между производителите и потребителите;
  - рационалността на използваните транспортни системи;
  - издръжаността на транспортните модели;
  - капацитета на транспортните средства;
  - равнище на организация на дейностите по транспортната логистика.
- обем на превозената работа – оформя по-пълна представа за състоянието на транспортната дейност, тъй като интегрира в себе си както обема на превозените товари, така и средно превозното разстояние.

В транспорта съществува система от показатели за оценяване на качеството на превозите, която се формира от следните групи показатели:

- ✓ технически;
- ✓ техникоексплоатационни;
- ✓ технико-икономически;
- ✓ икономически.

Управленските решения в транспорта са свързани с изборът на целесъобразен вид транспорт съобразно природо-географските и климатичните фактори, както и техническата характеристика на различните видове транспорт. Други управленски решения са изборът на транспортно средство – с оглед характеристиките на конкретната стока, ритмичността на доставките, наличието и състоянието на съответната транспортна инфраструктура, и избор на маршрут – като е известно е, че невинаги най-късното разстояние е най-евтино, поради което се налага оценка на алтернативни маршрути за едни и същи превоз. Сред най-важните критерии за избор на подходящия вид транспорт при всяка конкретна ситуация са разходи, транзитно време, надеждност, сигурност, достъпност, проследяемост.

Основните задачи на превозвачите са установяване на тарифна система за определяне на цената на услугите, определяне на договорните условия с товародателите и товарополучателите, изграждане на ефективна информационна система за определяне и контрол на транспортните разходи, съставяне на графици за пътуване на превозните средства.

Тенденциите за развитие на транспорта в Европа са обвързани главно с политиката на ЕС за развитие на комбинирания транспорт и ограничаване на чистия шосеен транспорт, базирано главно на социално-икономически критерии - опазване на околната среда, намаляване на емисиите на вредни газове от товарните автомобили, намаляване задръстванията по пътищата и пътните произшествия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Транспортната подвижност е необходимо да бъде разглеждана в континентален мащаб. Високият темп на глобализация прави ефективния и надежден транспорт решаващ фактор на конкурентоспособността на отделните региони. В същото време цената на горивата, замърсяването на въздуха и глобалното затопляне налагат условия за търсене на пътища за жизнеспособна транспортна система с нисък разход на енергия и добри екологични показатели.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Кирова, А. Управление на транспорта в логистиката. София: Стопанство, 2001.
- [2] Николова, Хр. Международен транспорт и спедиция. София: Стопанство, 2011.
- [3] Бакалова, В., Николова, Хр. Икономика на транспорта. София: Стопанство, 2010.
- [4] Желязкова, Д. Транспортна логистика. Варна: Наука и икономика, 2017.
- [5] Койчев, М. Взаимодействие между видовете транспорт. Варна: Технически университет – Варна, 2012.
- [6] Димчев, В. Наръчник за професионално обучение на спедиторски кадри в съответствие със стандартите на ФИАТА. София: НСБС, 2015.
- [7] Йоцов, И. Въведение в управлението на веригите за доставки: същност, значение и ефективност на управлението на веригата за доставки. Варна: Е-Литера Софт, 2017.

IMPACT OF TRANSPORT LOGISTICS ON MANAGEMENT TRANSPORT DECISIONS

Rositsa Bakalova, Dimitar Todorov

r.bakalova@nvna.eu, todorov.exante@gmail.com

*Higher Naval School "N. Y. Vaptsarov", city of Varna
Todor Kableshkov University of Transport, Sofia
THE REPUBLIC OF BULGARIA*

Key words: *transport, logistics, transport costs, indicators, solutions*

Abstract: *Transportation has its important role and is one of the main elements of logistics. It is an important component in the distribution of material products from the point of view of compliance with the delivery period in the presence of the "just in time" requirement and in the storage of the transported goods under the disposal of the carrier and the possibilities of the connections to be realized "door to door". Therefore, the transportation process occupies a significant place in the implementation of commercial relationships.*

The article focuses on the influence of transport logistics on the choice of transport mode, which is an important task for logistics managers. Emphasis is placed on the fact that the incorrect determination of the method of transportation can reflect negatively on the one hand, on the logistics costs, by overestimating them, and on the other hand, on the level of customer service, by underestimating it.

For Bulgaria, the development of the transport sector is very important, both economically and strategically.